
EVEREST

2030

tamadres.com

BRIAN DILLON

1969'da Dublin'de doğdu. Başlıca kitapları *The Great Explosion* (Ondaatje Ödülü finalisti), *Objects in This Mirror: Essays, I Am Sitting in a Room, Sanctuary, Tormented Hope: Nine Hypochondriac Lives* (Wellcome Book Ödülü finalisti), kurmacadışı dalında İrlanda Kitap Ödülü'nü kazanan *In the Dark Room* ve *Suppose a Sentence*. Yazıları *Guardian*, *New York Times*, *London Review of Books*, *Times Literary Supplement*, *Bookforum*, *frieze* ve *Artforum*'da yayınlanıyor. *Cabinet* dergisinin Birleşik Krallık editörü olan Dillon, Londra'da Kraliyet Sanat Koleji'nde ders veriyor.

SELAHATTİN ÖZPALABIYIKLAR

1955'te İstanbul, Çubuklu'da doğdu. Editör, çevirmen, yazar. Bir gazetede muhabir, redaktör ve bulmacacı, iki ansiklopedide yazar, çevirmen ve redaktör, üç yayınevinde düzeltmen, editör ve şef editör olarak çalıştı. Şiir, öykü ve deneme seçkileri, edebiyat ajandaları ve bir şehir monografisi hazırladı; iki editörlük atölyesi düzenledi. İlk kitabı Jorge Luis Borges'ten çevirdiği şiirlerden bir derlemeydi. Anna Kavan (*Buz*, Everest Yayınları) ve William Blake'ten Türkçede ilk kitaplaşmış çevirileri yaptı. Guillermo Cabrera Infante'den deneme, Anne Fine ve William Steig'dan çocuk kitapları, Emily Dickinson ve Ilya Kaminsky'den şiir kitapları çevirdi. Pablo Neruda'dan çevirdiği bir uzun şiir e-kitaplaştı. Kendi kitabı *Göndermeler: Yazı, yanıt, söyleşi, anı* Ekim 2018'de Everest Yayınları'ndan çıktı. Anna Kavan'dan çevirdiği *Julia ve Bazuka* ile ikinci kitabı *İtalik Benim: Yazı, yanıt, söyleşi, anı* yayına hazırlanıyor.

denemecilik

*biçim, duygu ve
kurmacadışı üstüne*

**BRIAN
DILLON**

TÜRKÇESİ SELAHATTİN ÖZPALABİYİKLAR

§

tamadres.com

T
E
S
M
R
E
N
V
E
D
E

Yayın No 2030

Deneme 120

Denemecilik

biçim, duygu ve kurmacadışı üstüne

Brian Dillon

Kitabın özgün adı: *Essayism: On form, feeling, and nonfiction*

Editör: Emre Tokcael

İngilizce aslından çeviren: Selahattin Özpalabıyıklar

Kapak tasarımı: Emir Tali

Sayfa tasarımı: Muzaffer Aysu

© 2017, Brian Dillon

© 2018, bu kitabın Türkçe yayın hakları

Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Nisan 2021

ISBN 978-605-185-605-6

Sertifika No: 43949

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık

Matbaa Sertifika No: 12088

Çiftelhavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8

Bayrampaşa/İstanbul

Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI

Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 513 34 20-21 Faks: (0212) 512 33 76

e-posta: info@everestyayinlari.com

www.everestyayinlari.com

www.twitter.com/everestkitap

www.facebook.com/everestyayinlari

www.instagram.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

denemecilik

biçim, duygu ve kurmacadışı üstüne

tamadres.com

tamadres.com

Emily LaBarge için

tamadres.com

tamadres.com

“Sadece kristalin kanıtlanması yetmez, kristal de kırılarak kalıcılığını kanıtlamalıdır.”¹

— William Carlos Williams, “Virginia Üstüne
Bir Deneme” (1925)

“Sanki varmış gibi söz edelim ondan.”

— Roland Barthes, *Metnin Hazzı* (1973)

1 “(Ed.N.)” kısaltmasıyla belirtilmiş olan editör notu dışında, bütün iç- ve dipnotlar bana aittir. Tersi belirtilmedikçe, birebir ya da dolaylı, blok ya da fragman, bütün alıntılar kitabın sonundaki Okuma Listesi’nde verilmiş olan Türkçe çevirilerden alınmıştır. Listede Türkçesi bulunmayan metinlerden yapılan alıntılar, yine tersi belirtilmedikçe, benim çevirimdir. Özgün metinde kullanıldıkları halde Okuma Listesi’nde yer verilmemiş kaynaklar ise, kitabın bütünlüğünü bozmama kaygısıyla listeye alınmamış, alıntı vb. gerekli durumlarda dipnotlarda gösterilmiştir. (S.Ö.)

tamadres.com

Denemeler [essays] ve denemeciler [essayists] üstüne. Bir pervanenin ölümü, aşağılanma, Hoover Barajı ve nasıl yazılacağı üstüne; yazarın masasındaki nesnelerin bir envanteri, yazarın kendisi takmasa da gözlük takmak üstüne bir anlatım; başka birinin, atından bilinçsiz düştüğü gün kendisi hakkında öğrendikleri; burunlar üstüne, yamyamlar üstüne, yöntem üstüne; “*lumber*”² sözcüğünün çeşitli anlamları; kadın yazarın, ya da şık dublörünün, kendisinin şehirdeki yerinden-oynama [*dislocation*] durumunu betimlediği ve bunu gayet kaygısız yaptığı için kimsenin gerçek olduğunu tahmin etmediği, onlarca yıl boyunca yayınlanmış birçok vinyet; domuz kızartması üstüne bir inceleme; bir dil yığını; bir anıtlar turu; nesnesine ton ve yapı bakımından, afallamış okurları sürüler halinde kaçırarak kadar yakından benzeyen, ya da onu gizleyen, bir dergi makalesi; ölen bir adamın kulağına fısıldayabileceğiniz bir cümle; denemeler üstüne bir deneme; yazarın büyük caz şarkıcısıyla kısa ve yoldan çıkmış arkadaşlığı üstüne; melankoli üstüne, ayrıca başka her şey üstüne, bir inceleme; okurun, yazarın yeteneğinin (ya da belki de dikkatsizliğinin) önünde, merak içinde –oradan *buraya* nasıl geldik?– gerideki sayfalara tekrar tekrar dönmesini gerektiren, mantık ve dil düzeylerin-

2 *Lumber* (İng.): kereste; ıvır zıvır(la doldurmak); beyzbol sopası vb.

de bir tür sürüklenme ya da çözülme; şairin dünyadaki son günlerinde kefenli bir resminin önünde verdiği, ölüm üstüne bir vaaz; aynı şeyin metaforik gücü: rahim bir mezar, mezar girdap, bizi kurtarmak için uzanmış Ölüm'ün eli; uzun bir okuma; kısa bir bozulma öyküsü; bir günlüğün insanı kendini geliştirmeye yönlendirmesi: “Kendi düğmelerimi dikmek (+ ağzımı da büzmek);”³ bir böcek ya da ışık ışını gibi giyinmiş bir dansçı üstüne; aşk, alfabetik sıralanmış; hayat, alfabetik sıralanmış; sessiz bir palyaçonun perdede görünüşünün her saniyesi, parçalara ayrılmış: “Varlığı ölüme yormazsak ona zulmetmiş oluruz”;⁴ pencerenin dışındaki inekler üstüne: onların hareketi ve kütlesi, olası duyguları; bundan sonra olup sizi şaşırtacak şey; vaktiyle saygın bir şey, öğretmenler tarafından belirlenip yargılanan, kanıt gerektiği için kanıt – neye? Uyum, ustalık ve kavrayış, hırsla uygun alçaklık; ama sonra, kütüphanede ve yatak örtülerinin altında keşfedilen: kıvılcımlar ya da ışıltılar, vertigo taslakları, boşluğa fırlatılan bir miktar çaba ya da enerji; hem de üslup, ağzı bozuk eğlenceler, tamamen yüzey, burulma ve temkin olan bir yazı, çok sanatlı olduğu için düzensizlikten ayırt edilemeyen bir şey; başka şeyler yanında yanlamasına bakışla, eğrilikler ve arasözlerle⁵ ilgili bir sanat; zorlu öğrenmeye bağımlılık; noktalama işaretleri, anlamları ve

3 Susan Sontag, *Yeniden Doğan* (künye bilgisi için bkz. Okuma Listesi).

4 Wayne Koestenbaum, *The Anatomy of Harpo Marx* [Harpo Marx'ın Anatomisi] (Berkeley: University of California Press, 2012).

5 İng. *digression*: İstidrat (istitrat), ıraklama, konudışı, uzatı ve uzatılılık da deniyor. Daha fazlasıyla ilgilenenler şu yazıma bakabilir: “Amma Hikâye!”, *Göndermeler: Yazı, yanıt, söyleşi, anı* (İstanbul: Everest, 2018).

ahlakı üzerine bir inceleme;⁶ yedi Dada manifestosu, kırk bir yanlış başlangıç, on üç tezde yazarın tekniği; “Waterloo’dan sonraki ikinci ya da üçüncü yaz”⁷ Manchester ile Glasgow arasındaki yolda bir yerde, bir posta arabası kazasından önceki saniyelerde yazarın aklından geçenlerin bir anlatımı. Felaket yazısı. İtiraflar, cool anılar, bir kum koleksiyonu.⁸ Nadireler [*curiosities*]. Mobilyanın felsefesi. Son tutulmanın bir anlatımı. Uçmak henüz yeniyken, başkent in üstünde, gümüş pus ve dolu arasında uçmak nasıl bir şeydi? Yanıt: “Sayısız ok atılıyordu bize heybetli yaklaşma yolumuzda.”⁹

Bir yazı tipi hayal edin ki şöyle bir şey olması gereken tam adını tanımlamak çok zor olsun: bir çaba, bir girişim, bir tecrübe. Tahmin ya da risk, ardından muhtemelen başarısızlık gelen. Bunun felaketten neler kurtarabileceğini ve biçim, üslup, doku düzeylerinde ve dolayısıyla (bazıları “dolayısıyla”ya itiraz edebilir ama) düşünce düzeyinde ne elde edebileceğini hayal edin. Duygudan söz etmiyorum bile. Yapabilirseniz profilini resmedin sayfaya: katı bir argüman ya da anlattı taşkınlardan yalıtılmış metin burunlarına kadar, toplamda bir yapıt takımadası oluşturur bunlar, ya da bir yapıt gövdesi.

6 Theodor Adorno, İngilizcesi için bkz. <http://users.clas.ufl.edu/burt/Bibliomania!/PunctuationMarks.pdf> (Son erişim tarihi: 1 Şubat 2021)

7 Thomas De Quincey, *The English Mail-Coach* [İngiliz Posta Arabası, Çev. Mehmet H. Doğan (İstanbul: YKY, 1993)].

8 Sırasıyla Jean Baudrillard, *Cool Memories* [*Cool Anılar*, üç kitap: I-II, III-IV, V; Çev. I-II: Ayşegül Sönmezay, III-IV: Yaşar Avunç, V: A. Sönmezay-Y. Avunç (İstanbul: Ayrıntı; sırasıyla: 1999, 2002, 2006)]; Italo Calvino, *Collezione di sabbia* [*Kum Koleksiyonu*, Çev. Kemal Atakay (İstanbul: YKY, 2008)] (Ed.N.)

9 Virginia Woolf, “Flying over London” [Londra’nın Üstünde Uçmak], *Selected Essays* [Seçme Denemeler] (künye bilgisi için bkz. Okuma Listesi).

Sayfa bir liman, aralıklı olarak tipografik şamandıralarla yani işaretçilerle noktalanmış. Ve aralarındaki tüm akıntılar ya da çökeltiler: vaazlar, diyaloglar, listeler ve anketler, basılı küçük anafolar ya da tekil denemeler olarak yorumlanan kitaplar. Bunlardan yapılmış bir sığılık ya da balık sürüsü. Bu şeyin yaratabileceği olası kadansları dinleyin: tumturaklı ve otoriter; coşkulu ve köpüren; acı ya da haz noktasına varacak ölçüde yavaş ve titiz; kararsız, savunmasız, belirsiz; acımasız ve bu yurgan; böyle bütün eylem ya da niteliklerin bir karışımı ya da alaşımı. Haritalanmamış bir arazi ya da ova. Ama yine de belli eski rotalar kaynağa yol bulmamıza, sonra tekrar dışarı çıkmamıza, macera yaşamamıza izin veriyor.

Denemeleri ve denemecileri hayal ediyorum: gerçek ve gerçek olmayan yazarlar, şey yapan bir türün [*genre*] (sözcük bu değil, hiç değil) başarılı ve imkânsız örnekleri – ne yapan, tam olarak? Bana yazmanın ne olması gerektiğini tanımlıyormuş gibi gelen bir kesinlik ve sakinleşimi uygulayan. Eşit ölçüde bilgilendiren, baştan çıkarıcı ve gizemli bir biçimi. (Michael Hamburger: “ama deneme bir biçim değildir, biçimi yoktur; kendi kurallarını yaratan bir oyundur.”¹⁰) Kulağa insanın sadece denemelerden değil de genel olarak sanattan ya da edebiyattan isteyebileceği bir şey gibi mi geliyor? Belki bir kategori her şeyin yerine geçiyor, bütün sanat biçimlerinden istediğim şeyi tanımlıyordur. Hayran olduğum bu şeyin, bu varlık ya da eğilimin sınırları – bunları daha sonra belirlemem gerekecek. Şimdilik, denemelerde – yukarıdaki listede adı verilen ya da ima edilen, nerdey-

10 Michael Hamburger: “An Essay on the Essay” [Deneme Üstüne Bir Deneme] (küne bilgisi için bkz. Okuma Listesi).

se hepsi gerçek olan bütün o denemelerde– arzu ettiğim şeyin keskin olanla duyarlı olanın bu eşzamanlılığı olduğunu belirtmek yeterlidir umarım. Aynı anda hem yara hem de hassas bir delme eylemi olmak: bu, söylediğimin kulağa sanki dikkat ettiğim tek şey üslupmuş, o eski moda şeymiş gibi gelmesine yol açıyor. Pekâlâ da doğru olabilir bu. Ama üslup tam olarak boşlukla bir çekişme, kaos ve hiçlikten koparılmış bir tavır ya da hizalanma değil midir? Ödül olarak üslup, oyunun bir kuralı olarak değil. Başka bir anlamda da spor olarak üslup: botanik anomali ya da yenilenme, avangart mutant. Ama sporlar sonunda özümsemmez mi? Sapmalar uyum sağlamaz, haydutlar, ucubeler ve nadireler kapatılıp evcilleştirilmez mi? Nadireler dikkatle etiketlenir, vitrin ve kabinelerde güvenle muhafaza edilir.

Bütün bunları hayal etmiş olabilirim – (henüz) var olmayan bir biçimi betimliyor olabilirim. Bir sabit varlık ya da kurumlaşmış sınıf olarak deneme hakkında nasıl yazacağıma dair, denemenin tarihinin, ardışık edebi baskınlık ve sürün-ceme aşamalarından geçerek belirsiz kökenlerden şimdiki alçakgönüllü yayın geleneği statüsüne, yani pek çok yazarın ve okurun umutlarının askıya alındığı tür (lütfen buna “yaratıcı kurmacadışı” demeyin), yeni kurmacanın kurmaca-dışı, yeni romanın deneme, yeni buluşun itiraf mı olduğuna dair düşünümlemlerle dolu pek çok basılı ve çevrimiçi sütun haline gelişinin izini ince ince nasıl süreceğime dair elimde hiç ipucu yok. Daha doğrusu, şu denemeler üstüne denemenin nasıl yazıldığını, denektaşlarının ne olduğunu, iddialarının nereye yönlendirildiğini, erkek ya da kadın yazarın mevcut metni boyunduruğa bağlar gibi bağlamayı umduğu bir biçimi açıkladığı duygusunun ne kadar dairesel olduğunu çok çok iyi

biliyorum. emberleri, çizgileri ve simetriyi ben de severim, hem de yazar olarak ve insan olarak bana yetenden daha çok, ama bu durumda deneme hakkında şık bir hikâyeye veremem kendimi, sivri bir savunma, bir retorik apoloji ya da heyecanlı bir manifestoya da. (Kendimi polemiklere karşı alerjik buluyorum ve bu yüzden siyasal denemeciliğin ya da taşkın eleştirel görüşlerin kimi partizanları, gelecek sayfalarda kendi örneklerinin eksik olduğunu görebilir. Denemede belli bir şiddeti sevmiyorum demek değil bu, ama zorla sadece kendisi olan bir yazıya inanamıyorum – ben eğrilik istiyorum, hedeflerine yaklaşan denemeler istiyorum, çünkü hedefler olmalı, çaprazlama ya da bir dolu çelişik tutumlu hedefler. Bu da siyasal olabilir, hatta radikal bile olabilir. Çoğu zaman başka bir şeye benzer: eskiden *biçimcilik* [*formalism*] denen ya da *estetisizm* [*aestheticism*] olarak reddedilen şey.) Dura kalma, tartışma gibi bir şeyi, ama bu birinci sınıfın tam da şifa vermek için var olduğu karmaşadan çıkıyor gibi görünecek başkalarını da amaçlayan pasajlar halinde yazmak zorunda kalacağım, ancak öyle yazabiliyorum. Büyük denemecilerin, belki onlardan aşağıda olanların da yapıtlarında bir başarısızlığa ya da uyum sağlamanın reddine izin verecek pek çok pasaj vardır. İşte şair William Carlos Williams'ın bu kitaba bir epigraf sağlayan denemede söylediği:

Her deneme kendi eriminde, genişlikte, bütün üslupların moda tuğlası olan birlik konusundaki ie yönelik duhulde sürekli değişiklikler yapar. Bütün kompozisyonun en sığ, en ucuz aldatmacası birliktir. Aklın sıradanlığı kendini hiçbir şeyde daha belirgin bir şekilde göstermez. Dikkat için daha az önemli bir konu yoktur.

Her yazı parçasının, ne olduğu önemli değil, birliği vardır. Tecrübesiz ya da kötü yazı en berbat şekilde öyledir. Ama bir denemede hüner çokluktur, sonsuz kırılmadır, herhangi bir sayıda karşıt durgunluk merkezleri kuran karşıt güçlerin kesişmesidir.¹¹

tamadres.com

11 William Carlos Williams, *Imaginations* (künye bilgisi için bkz. Okuma Listesi).